

HOLUB

A MAŠUKULUMBOVÉ

JIŘÍ BAUM

JIŘÍ BAUM

HOLUB
A MAŠUKULUMBOVÉ

Kapitoly o největším českém cestovateli

Recenzovali:

prof. Dr. Bohuslav Horák

Dr. Karel Uhl

I

NA POMEZÍ CIVILISACE

Dr. Emil Holub stál před Mo-Panzou, králem kmene Matoka, ve stínu košatého stromu, pod nímž uděloval černošský vladař své audience.

Byla to osudová chvíle, neboť setkání s Mo-Panzou bylo důležitým mezníkem na Holubově cestě k severu. Nebylo snadné dostat se až sem, do krajin dosud nedotčených civilizací. Holub zanechal své velké vozy, tažené mnoha páry volů, dole na jihu, protože zde, v oblasti zamořené mouchou tse-tse, by jistě zahynuli, a tak bylo nutno najímat vždy velký počet nosičů, aby nesli zavazadla výpravy i zboží, určené pro směnný obchod v zemi, jež dosud neznala peněz.

Nebylo snadné sehnat potřebné nosiče. V živé paměti byl ještě osud lidí, které si před lety najal monari (Livingstone) k cestě k moři na západě. Jen několik se jich vrátilo a ti vyprávěli o útrapách a nebezpečnostech daleké cesty. Vzpomínka na jejich zkušenosti byla dosud živá. A tento běloch se ubíral dokonce do země Mašukulumbů!

Když se přece jen uvolili nést zavazadla bílého lékaře, bylo to proto vždy jen na krátkou dobu, často jen na den nebo dva, a v příští osadě bylo nutno najmouti jiné. Hádky a potíže byly na denním pořádku. Někdy zachránilo situaci jen Holubovo lékařské umění, tak jako u náčelníka Moeby, jemuž ošetřil raněnou nohu a jenž se ho pak energicky zastal, když nosiči stávkovali. U Sakasipy zastrašil Holub vzdorující nosiče tím, že zapálil na misce trochu lihu ze své lékárny předstíraje, že to je voda. Jeho pověst velkého kouzelníka tím byla znovu potvrzena. Ale všechny potíže nebyly ničím proti překážkám, které se výpravě hromadily v cestu, jakmile překročila řeku Zambezi 2. a 3. června roku 1886. Malárie pronásledovala Holuba i ostatní členy výpravy a cestou do Mo-Ponde se Holub jen s tíží vlek, opíraje se o Leeba a černocho Boje.

Avšak nyní je posilovalo vědomí, že jen malý státeček Mo-Panzův je dělí od tajemného území Mašukulumbů, země, do níž ještě nepronikl žádný Evropan a jež po deset let Holuba tak zajímala a vábila – snad právě proto, že její obyvatelé měli pověst nejnebezpečnějších domorodců jižní Afriky!

Jen Serpa Pinto procestoval kraj ještě dále na sever při horním toku Zambezi a jeho pobočkách (r. 1879). Před ním dospěl Livingstone na své cestě (od r. 1858) k střednímu a dolnímu toku Zambezi a k řece Širé a prošel roku 1873 územím mezi jezery Tanganikou a Bangveolo; Selous pak překročil Zambezi v letech 1887 a 1888.

To byly kraje, které později byly nazvány Severní a Jižní Rhodesie. V té době byly však divočinou zcela neznámou a obydlenou kmeny bělochům nepřátelskými.

Holub znal již většinu jižní Afriky na jih od řeky Zambezi; vždyť před tím zde strávil sedm let! Procestoval ji, pokud mu to poměry dovozovaly, mnoha směry a přispěl svou hřivnou k přírodovědeckému výzkumu Afriky. Získal si již jméno cestovatele, veřejnost ho znala – zde i v Evropě. Ale to nestačilo: chtěl jako Livingstone a Stanley proniknout do oblastí, do kterých noha bělocha ještě nevzkročila, do krajin, které se na mapách Afriky oné doby dosud jevíly jako bílé plochy, opomíjené kresličmi map nebo vyplněné pouze nejistě vytečkovanými toky řek. O zemi Mašukulumbů snil již od roku 1875 – a nyní se psal rok 1886. Vytoužený okamžik se blížil a do svého cestovního deníku si Holub zapsal slova ne právě skromná: „Nyní budu sklízeti vavřínové listy slávy.“ Byla to slova sebevědomá – a trochu předčasná.

Král Mo-Panza mohl první dáti Holubovi spolehlivé zprávy o Mašukulumbech, neboť byl jediným z černých vladařů na sever od Zambezi, který s nimi udržoval směnný obchod. Mezi Mašukulumbi a ostatními kmeny panoval totiž stav otevřeného nebo tajného nepřátelství: všichni se Mašukulumbů báli a všichni je nenáviděli. Byl to nejobávanější kmen území, jemuž se dnes říká Severní Rhodesie.

Holubovu výpravu přivítal ostatně král Mo-Panza s velkým nadšením. Tolik si vždycky přál, aby uviděl opravdového bělocha, a

nyňí, když jeho vlasy zbělely stářím jako mléko, jeho přání se konečně vyplnilo. Dokonce jich přicházelo několik a také bílá *mosari*, žena. Když uviděl, že se průvod blíží, zatleskal král radostí a pak poklekl a políbil zemi z vděčnosti, že se jeho sen vyplnil. S takovým nadšením nebyl Holub ještě nikde v Africe vítán. Mo-Panza měl k němu dlouhou řeč, v níž opakoval, jak je šťasten, že bělochy spatřil. A končil varováním: „Nechodte k Mašukulumbům, to nejsou lidé jako vy nebo my! Vydejte se raději k východu, až se dostanete k místu, kde řeka Luenge se vlévá do Zambezi. Pak se můžete opět pustit přímo k severu, neboť jste obešli zemi Mašukulumbů, a dostanete se k jezeru Bangveolu, na něž se tázete.“

Nebylo to po prvé, co Holub slyšel takové varování, ale byl odhodlán neměnit své plány. Bude prvním Evropanem, jenž vnikl do oněch krajin, dokáže něco, co se nepodařilo ani Livingstonovi, ani Selousovi. A země Mašukulumbů měla být jen první etapou. Holubovy plány zastiňovaly i nejdovážnější plány cestovatelů té doby: chtěl putovat celou Afrikou k severu, vypátrat předěl mezi povodím zambezijským a konžským, vyšetřit, kam směřuje řeka Uele v Kongu, a konečně Darfurem proniknout až do Egypta. Byla by to cesta celou Afrikou, od jejíž jižního cípu až po nejvyšší sever. Jen v případě nepřekonatelných překážek měl v úmyslu zamířit k východnímu pobřeží Afriky, do Tanganiky. I to by byl neobyčejný výkon. A nešlo jen o pouhé procestování Afriky: chtěl krajiny, jimiž půjde krok za krokem, prozkoumat a navrátit se pak domů s velkými sbírkami. Byl to velkorysý plán, a kdyby se byl zdařil, bylo by zůstalo jen málo bílých míst na mapě Afriky.

Mnohem později napsal Holub ve svém cestopise, že jeho plány byly skromnější: mahdistické povstání v Súdánu překazilo úmysl cestovat až do Súdánu a tak se prý stalo jeho cílem jen jezero Bangveolo, při čemž nejdůležitějším úkolem bylo prozkoumání území Mašukulumbů. Ale to napsal zřejmě jen proto, aby se zdálo, že větší část programu vykonal. Není jasné, proč by povstání v Súdánu vadilo cestě do Tanganiky. Ale stejně na jiném místě Holub se zapomíná a mluví o dalekém cíli na severu, a když píše o zboží, jež měl s sebou na výměnu, vykládá bodře, že zvláštním znamením bylo označeno zboží určené pro domorodce u jezera Tanganiky, a mimo to měl pečlivě uloženo několik exemplářů koránu, „kterýž zejména mezi kmeny mohamedánskými má vysokou cenu a v nouzi i ochráncem života se stává“. A tak se zdá, že v té době říše Mašukulumbů mu nebyla cílem, nýbrž branou do nových světů.

Na dvoře Mo-Panzově se Holub setkal s prvním Mašukulumbem. Sňatek je u Mašukulumbů vlastně koupí ženy, a jestliže dobrý král Mo-Panza měl dobré a časté styky s tímto kmenem, bylo to proto, že jim dodával manželky. Sám je zase kupoval od kmenů, které se tak zbavovaly žen příliš ošklivých nebo svárlivých, než aby našly v rodné vesnici manžela. A tak se nyní objevil Mašukulumb, přinášející čtrnáct motyček, jež byly obvyklou cenou v takovém případě.

Holub si jej pozorně prohlížel. Byl to nahý černoch, jen přes záda měl pověšený kartounový šátek, jež si právě vyměnil za kožesiny.

Matokové, poddaní Mo-Panzovi, se ho báli, a tak seděl sám stranou, skromně a bez hnutí na prostranství mezi chatrčemi. Zdálo se, že nemá zájem o své okolí, ačkoliv po prvé ve svém životě měl příležitost setkat se s bělochy. Ale pojednou si Holub uvědomil, že Mašukulumb pozoruje napjatě vše, co se kolem děje, a že jeho klidný, skoro tupý výraz je jen maskou. Bylo zřejmé, že se snaží zaslechnout, co si Holubovi služebníci povídají. Občas zasvitla v jeho očích nevyslovitelná hrabivost a zloba, ale pak opět upadl ve svou dřívější zdánlivou ztrnulost. Doktor Holub se nemohl ubránit pocitu strachu a předtúše blížícího se nebezpečí.

Doba byla málo vhodná pro návštěvu země Mašukulumbů. Dříve, dokud ještě v sousední říši Marucké vládl Holubův přítel Sepopo, energický až do krutosti, byl poměr Mašukulumbů k sousedním národům lepší a Sepopův vliv byl by snad Holuba chránil. Ale Sepopo byl mrtev, zahynuv na útěku před vlastními vzbouřenými poddanými, a jeho nástupce, Luanika, podnikl na území Mašukulumbů nájezd, jenž z nich učinil nepřátele Marucké říše. Nyní viděli Mašukulumbové v každém cizinci vyzvědače Luanikovy.

Ale doktor Holub nemohl již zpět, nemohl zradit sny svého dětství. Již jako hoch snil o velkých cestách a objevech, tužil se, aby mohl snášet námahu, cvičil se ve sběratelství. Jeho nejmilejší četbou byla Šauderova knížka „Putování do Afriky aneb Oběť lásky dětinské“. Ve třinácti letech se mu dostala do ruky kniha Livingstonova. Od té doby byly cestopisy jeho zamilovanou četbou; pilně si vydělával dáváním hodin, aby si je mohl koupit. Později mu

Vojta Náprstek opatřoval literaturu o jižní Africe. Afrika byla jeho láskou.

Když mladý Holub dokončil svá studia a stal se lékařem, odmítl nabízené místo. Měl jiné plány. Přírodopisci a spisovatel Bohumil Baušemu vyprávěl, že v té době si byl již plně vědom svého poslání. „Když ještě mlhavě tonul mně cíl cesty na mysli, byl jsem jednou přítomen provozování Fausta. Při mohutném sboru ozbrojenců v druhém jednání uzrála ve mně tak mocná touha vykonati něco pozoruhodného, že nic mne více neodstrašilo.“

A tak se tedy mladý doktor Emil Holub vypravil do Afriky, skoro bez peněz a bez znalostí řečí. Když v červenci roku 1872 opustil parník v jihoafrickém přístavu Port Elizabeth, měl jen tři a půl libry anglických peněz. Ze 300 zlatých zapůjčených holickou záložnou mu nezbývalo již nic. Ale rakouský konsul Adler se ho ujal a vymohl mu od guvernéra povolení vykonávat lékařskou praxi. Brzy byl Holub tak oblíben, že byl podán návrh, aby byl jmenován městským lékařem s velmi pěkným stálým platem. Ale odmítl: nehledal přece v Africe existenci. Nechtěl zůstat na pobřeží, v civilisaci, chtěl dále. Necítil se lékařem, nýbrž badatelem.

Do vnitrozemí se dostal brzy: stal se lékařem diamantových polí. Dostal se tam s pěti šilinky v kapse, anglicky se dosud nenaučil. Ale bylo tam dost Němců, kteří byli rádi, že je tu lékař mluvící německy, a tak měl brzy četnou klientelu. Jeden z jeho vděčných pacientů mu daroval starý zpuchřelý stan, v němž pan doktor Holub bydlel. Sám si

vařil, pral a uklízel, a každou vydělanou libru ukládal, aby měl na cestu na sever. Dokázal tak ušetřit za pět měsíců pět tisíc zlatých, jak píše hrdě příteli do vlasti. A prohlašuje: „Vše věnuji svému podniku dovnitř Afriky; ó, kéž by se povedl a já mohl stoupati výše, mohl se státi soupeřem Livingstonovým.“ Livingstone byl jeho vzorem od dětství, a když byl nezvěstný, chtěl se Holub vypravit jej hledat. Ale brzy po odeslání dopisu, 1. května 1873, zemřel Livingstone u vsi Čitambo jižně od jezera Bangveolo.

V té době byly plány mladistvého Holuba velkolepé a někdy i poněkud fantastické. Chtěl pozvednout životní úroveň černochoů tím, že je naučí používat slonů k práci a chovat pštrosy pro péra. Chtěl bojovat proti obchodu s otroky. Pro vystěhovalce z Čech, kteří se často tak těžce probíjejí v Americe, chtěl nalézt nový a lepší domov, kdesi v jižní Africe. Ale vůdčí myšlenkou mu byla výzkumná cesta na sever, do středu tajemného afrického zemědílu.

První jeho cesta, z diamantových polí na sever, trvala jen dva měsíce. Nabyl na ní zkušenosti pro cesty další a nasbíral zajímavé sbírky etnografické a přírodopisné; posílal je k Náprstkovům a ti je uložili ve svém domě U Halánků na Betlémském náměstí. Za čas toho bylo tolik, že mohla být uspořádána první Holubova africká výstava. Byla v pražské radnici v listopadu roku 1874 a uspořádal ji Dr. Otakar Nickerl.

I druhá Holubova cesta byla jen cestou průpravnou. Dostal se až do Šošongu v Bečuánském protektorátě. Ale třetí cesta měla mít již

ráz odvážné expedice: chtěl se plavit po řece Zambezi proti proudu a proniknout pak až do Loandy k Portugalcům, na západní pobřeží Afriky. Na cestu si pořídil dokonce i sextant k určování zeměpisné polohy míst. Ale marně sháněl k němu příručku s tabulkami, bez kterých nebylo možno zeměpisnou polohu vypočítat.

Na této cestě poznal Holub krásné vodopády Viktoriiny, tvořené řekou Zambezi, jež se zde vrhá do hluboké a úzké skalní rozsedliny. Ale nebyl prvním ani ne jedním z prvních bělochů, kteří je spatřili, jak se někdy u nás tvrdí. A když opustil kraj ještě trochu civilisovaný a plavil se proti proudu Zambezi, pronásledovalo ho neštěstí. Vyvrcholilo, když se jeden z jeho člunů obrátil v peřeji bokem proti proudu a počal se klonit. Veslařům se zlámala vesla, vlny naplnily loďku a ta se pak překotila. Holub, trpící právě záchvatem malárie, musil z druhého kánoe nečinně přihlížet, jak téměř všechny jeho zásoby, cenné sbírky a též cestovní deníky zmizely ve vlnách. Musil zpět.

Ale nebyla to jen tato nehoda, jež ho přiměla k návratu. Malárie z něho učinila trosku. Tehdy teprve někteří badatelé počínali tušit, že malárii přenášejí komáři. Holub sám věřil, že malárii působí hnijící látky ve vodách tropických řek, a spal vždy bez moskytové sítě. Zpět do Šešeke jej přivezli černoši polomrtvého a postavili jej u domu jeho přítele, obchodníka Westbeche. A ten jej v prvním okamžiku nepoznal – tak byl Holub zničen nemocí a útrapami cesty!

Musil zpět na jih. Do diamantových polí se vrátil na kost vyhublý a bez haléře, ale štěstí mu přálo: přišly epidemie chorob a jeho praxe rostla. Mezi hledači diamantů byl nadbytek peněz a lékaře potřeboval skoro každý. Ale u Holuba, jenž se v tu dobu již připravoval na cestu do vlasti, nezůstaly peníze nikdy dlouho. Když pozoroval zájem veřejnosti o svou práci, uspořádal v divadle v Kimberley výstavu svých sbírek. Úspěch byl jen morální, neboť výstava skončila schodkem, a tak bylo nutno zahájit znovu praxi. A zdravotní stav se nelepšil.

V nouzi pomohl Náprstek: zaplatil výlohy spojené se zasláním přírodnin do Prahy, a ještě poslal 20 liber šterlinků na cestu. Vídeňská zeměpisná společnost poslala 40 liber, ale tyto peníze stačily právě jen na zakoupení vozu, potřebného k dopravě živých zvířat do přístavu. Zdálo se, že bude nutno pokračovat ještě nějaký čas v léčení churavých hledačů diamantů, ale pak přišla ještě další zásilka peněz: 200 zlatých poslal spolek Svatobor, 60 liber Český zemský výbor a 1000 zlatých rakouský císař. Dohromady to bylo 220 liber. Ale různé nehody, na příklad zahynutí několika tažných volů cestou, způsobily, že ani tyto peníze nestačily, a tak cestou se musil Holub usadit v Cradocku a vydělávat si na cestovní útraty.

V té době měl Holub v jižní Africe již docela dobré jméno. Ve sněmovně Kapského města byl podán návrh, aby bylo použito jeho služeb k prozkoumání krajiny mezi řekou Vaalem a Zambezi. Ale zatím Holub již sedal na loď. Věnovali mu však čtyřicet liber, a částka ta přišla mu velmi vhod.

Návrat domů byl slavný. Přivezl krásné sbírky a jeho přednášky měly úspěch. Když pak oznámil, že odjíždí na novou cestu, vzbudilo to ohlas téměř po celé Evropě. A jak by tedy mohl ustoupit nyní, když se na něho dívaly oči celého Rakousko-uherského mocnářství, ne-li celé Evropy?

Na tuto dlouhou cestu neodjížděl z vlasti jako neznámý mladý lékař, ale jako cestovatel, těšící se podpory všech kruhů. Nepřijel do Afriky s třemi a půl librami. Obě anglická vydání jeho cestopisu vynesla 1,500 liber, 850 liber dal k dispozici císař a stejnou částku města, učitelské ústavy a jiní. Přednášky (bylo jich asi 370) vynesly také pěkný peníz. Mnoho nejmenovaných dárců přispělo: ti všichni v něho věřili, nesměl je zklamat. A bylo by také smutné vracet se, když cesta byla zaplácena tolika útrapami a namáháním.

Dnes vede do oněch míst železnice; Holub se však dostal po dráze jen do Colesbergu při řece Oranje, daleko na jihu. Pak začala namáhavá cesta s těžkými vozy, taženými deseti až dvanácti voly, neustálý zápas s neschůdným terénem, s nemocemi lidí i zvířat. Tak táhli k severu, Holub a jeho druhové, nejdříve Kapskem, pak republikou Oranje a západním Transvaalem. V lese klamakleňanském Holub ztratil většinu volů: napásli se jedovaté byliny *machau*. Musil zde dva vozy zanechat a jen se dvěma pokračovat v cestě. Tak dorazili konečně k Zambezi a zdrželi se delší dobu v údolí řeky Čobe, v nezdravém bažinatém kraji, kde malárie zle řádila mezi členy výpravy. Jeden z nich, Špíral, tam zahynul, a ostatní se jen pomalu

pozdravovali. Pak zemřel Karel Bukač, mladý Vídeňák, povoláním zámečnick, a Halousku, těžce nemocného, bylo nutno poslat nazpět do vlasti. Těžce zaplatili cestu k severu, a teď, když se probili až sem, měli by se vrátit?

Vždyť je tentokrát mnohem lépe vyzbrojen, než na prvních cestách! Ve vojenském zeměpisném ústavu ve Vídni se Holub cvičil v pracích fyzikálních, astronomických a topografických, a podobně doplňoval své vědomosti v přírodopisném kabinetu a v geologickém ústavu university. Na cestu mu půjčili teodolit, dva chronometry, dva aneroidy, dalekohledy a nástroj k měření magnetické deklinace. Ještě teď to bylo 90 nosičských nákladů, i se zbožím, určeným za platidlo. Jen úplnou rozkládací kovárnu zanechal na druhém břehu Zambezi a veliký železný skládací člun, který byl příliš objemný, prodal Westbechovi.

Škoda, že mouchy tse-tse mu znemožnily užití vozů tažených voly i zde, za řekou. S nosiči byly neustále mrzutosti: stávkovali, utíkali, když dostali zálohu na plat, nebo kradli svěřená zavazadla. Ale Holub byl optimista a věřil, že dále na sever to bude lepší.

Ne, nemůže se vrátit! Po takových přípravách, po tom, co zakusili cestou sem, nyní, když velkolepé objevy jsou skoro již na dosah ruky!

II

MAŠUKULUMBOVÉ

Dne 16. července 1886 opustil Holub se svou družinou sídelní město Mo-Panzovo, provázen nosiči, které mu král opatřil a kteří se zavázali, že ponесou zavazadla bělochova až do třetího okresu Mašukulumbů u řeky Luenge.

Přívětivé přijetí, jehož se jim zde dostalo, bylo brzo jen krásnou vzpomínkou v zemi, kde každý cizinec byl nepřitelem. Pochodovali husím pochodem k severu: Holub a jeho manželka, Fekete, Leeb a Osvald Söllner a devatenáct černochoů najatých v Gazungule za osobní sluhy. A za nimi táhla dlouhá řada domorodců z Mo-Ponde, každý s balíkem na hlavě. Byli zde i dva oslíci, nesoucí břemena, několik koz, tři psi, Daisy, Sidamoj a Vistok, a konečně pavián Pit, kterého Holub kdysi koupil za šilink od černochoa. Klusal poslušně za výpravou jako psík a byl neustále pramenem zábavy a veselí. S oblibou škádlil černochoy, a když je někdy viděl stát v hustém hloučku, skočil pojednou do jejich středu, takže se s hlasitým křikem rozutekli. Tak jako domorodci, miloval *bučualu*, pivo z prosa, a někdy se řádně opil. Nyní na pochodu pobíhal brzo vpředu, brzo vzadu. Nejráději se

připojoval k Osvaldu Söllnerovi. Miloval jej oddanou láskou a byl by za něho snad položil život. Ale nakonec to dopadlo opačně.

Hned druhý den překročili hranici území Mašukulumbů. Nosiči, kteří až doposud táhli nepořádně porůznu po stepi, utvořili nyní bez pobízení uzavřený šik a zůstávali v blízkosti bělochů. U nich, pod ochranou střelných zbraní, se cítili spíše v bezpečí.

Pak se setkali s prvními domorodci. Byli to čtyři Mašukulumbové, zaměstnaní nařezáváním rákosu na stavbu obydlí. Byli zcela nazí, ozbrojeni oštěpy skoro tři metry dlouhými, a dívali se na průvod se stejnou nedůvěrou, s jakou cizinci pohlíželi na ně. Ale příliš překvapeni nebyli, neboť zpráva o příchodu bělochů se rychle šířila k severu.

Nějaký čas se tak na sebe dívali – Mašukulumbové a běloši. Dotázání na cestu, ukázali pak domorodci posuňkem směr a pojednou zmizeli tiše ve vysoké trávě.

Byli to lidé nízkého společenského postavení, a proto neměli ozdobných účesů. Brzy potom, když se přiblížili k vesnici, spatřil Holub jakýsi protáhlý a zašpičatělý předmět černé barvy, vyčnívající z trávy. Pohyboval se zvolna ze strany na stranu. Nosiči prohlásili, že to je copánek, náležející zámožnému Mašukulumbovi. A hned nato vynořil se z vysoké trávy na pěšinu mladík ozdobený copánkem, trčícím strnule do výše. Nezastavil se však a uháněl k vesnici se zprávou, že cizinci se již blíží. Když pak výprava dorazila do osady na

volné prostranství mezi chatami, spatřila dav černochů, z nichž každý měl asi metr vysoký cop, čnějící kolmo vzhůru.

Byli ve vesnici M'Beza, sídelním místě náčelníka Ka-Kumamby, vládce kmene Bamala. Chatrče z kúlů, mezi něž byly nacpány svazky kukuřičných stonků, pokrytých hlínou, byly kulaté a byly sestaveny do kruhu o průměru asi dvou set metrů. Mezery mezi nimi byly vyplněny kůly, takže zbývala jen jediná mezera, tvořící vchod do vesnice.

Muži byli všichni nazí, kdežto ženy, vidouce, že jde návštěva, oblékly si zástěry z kožišin, při čemž noh těchto kožišin použily k přivázání kolem pasu. Hlavy žen byly dohola oholeny, zatím co všichni muži měli tuhé copánky – někteří delší, jiní jen třicet centimetrů dlouhé.

Oslí a kozy výpravy budili velkou pozornost, neboť Mašukulumbové znali z domácích zvířat jen psy a skot. Zato skot tvořil celé jejich bohatství a stáda Mašukulumbů byla jejich láskou, pýchou a jejich hlavní starostí.

Mašukulumbové vykážali cizincům místo k táboření u velkého stromu u vesnice a rokovali pak rozčileně o dalším postupu. Zdálo se, že cizinci jsou příliš početní, než aby bylo možno je pobít, a bude tedy lépe, dovolí-li jim, aby u nich přenocovali. Mohou se při tom pokusit co nejvíce z nich vytěžit. A tak přinesli obyvatelé vesnice výpravě sušené maso, mléko a pivo na prodej.